

АНАЛІЗ ТЕНДЕНЦІЙ РОЗВИТКУ РОЗДРІБНОЇ ТОРГІВЛІ В УКРАЇНІ

У ринковій системі будь-якої країни роздрібна торгівля виконує важливі функції, а саме: соціальну та економічну. До першої групи відносяться задоволення потреб населення в споживчих товарах і послугах, створення робочих місць, формування та перерозподіл доходів громадян, реалізація соціально відповідальних програм на місцевому рівні, до другої – формування значної частини ВРП, доходів регіонального та місцевого бюджетів, просування товарів і послуг із сфери виробництва на споживчі ринки, реалізація фінансово-інвестиційних програм. Роздрібна торгівля, як вид економічної діяльності, у регіонах України набув найбільшого розповсюдження за показниками ділової активності, кількості суб'єктів господарювання та об'єктів продажу товарів, а також провідних позицій за обсягами доходу, зайнятості, інвестицій. Максимальна збалансованість у задоволенні потреб споживачів та відповідність вимогам продавців – одна з головних задач роздрібної торгівлі. Значення роздрібної торгівлі для економіки України стає більш вагомим, це підтверджує зростання одного з ключових показників ефективності розвитку торгівлі – роздрібно-товарообігу, який у порівнянні зі зростанням ВВП країни демонстрував більш високі темпи зростання у період з 2000 до 2016 року [3]. Посилення кризових явищ послаблює купівельну спроможність споживачів та негативно впливає на стан роздрібної торгівлі. Так, у 2016 році порівняно з 2015 темп зростання обороту роздрібної торгівлі склав 101%, а в 2017 у порівнянні з 2016 – 114%. ВВП у фактичних цінах в аналогічні періоди показувало темп зростання 109% та 125% відповідно.

Помітний спад в динаміці показника обороту роздрібної торгівлі спостерігається у пікові періоди кризи, а саме скорочення темпів у 2011 році у порівнянні з 2010 до 97%, на відміну від попереднього зростання у 2010 році в порівнянні з 2009 на 140%. Наступним провальним періодом стає 2014 рік, в якому нарощування темпів обсягу обороту роздрібної торгівлі становило 109% з подальшим падінням цього показника до 101% у 2016 році.

Таким чином, динаміка показника роздрібної торгівлі найбільш виразно демонструє чутливість споживчого попиту до розвитку кризових явищ. Слід відмітити, що вагомий внесок у зростання фактичного роздрібно-товарообігу в останні роки аналізованого періоду створено за рахунок екстенсивного фактору, а саме стрімкого зростання цін на споживчі товари. Так, індекс споживчих цін у грудні 2016 року по відношенню до грудня 2015

року склав 124,9%, а в 2017 році – 143,3% при аналогічних порівняннях.

Обсяг роздрібно-товарообороту підприємств, які здійснюють діяльність із роздрібної торгівлі, станом на січень-вересень 2016 р. становив 391187,1 млн. грн., що на 86779,5 млн. грн. менше, ніж у 2017 р. [3]. Таким чином, торговельні підприємства активно знижують свої позиції, скорочують обсяги своєї діяльності, що у свою чергу, сприяє необхідності перегляду концепцій їхнього розвитку. З метою вивчення тенденцій розвитку роздрібної торгівлі в Україні, проаналізуємо вплив на показник, що її характеризує – оборот роздрібної торгівлі (Y, млн. грн.), множини факторних ознак а саме:

X_1 – ВВП у фактичних цінах; X_2 – темп зростання ВВП у фактичних цінах у % до попереднього року; X_3 – темп зростання обороту роздрібної торгівлі у % до попереднього року.

З метою вивчення кореляційного взаємозв'язку між показниками, що характеризують стан роздрібної торгівлі, у дослідженні побудовано множинну лінійну регресійну модель на підставі вибірових даних. Таким чином, модель залежності обсягу роздрібно-товарообігу від множини економічних показників (факторних ознак) має вигляд:

$$y = 106,57 + 0,0007x_1 - 6,8193x_2 - 4,5348 x_3$$

Проаналізуємо отримані результати якості проведеного регресійного аналізу.

1) множинний R – коефіцієнт множинної кореляції, який показує тісноту зв'язку одночасно між результативною ознакою (Y) і факторними ознаками (X_i), даний показник вимірюється в межах від 0 до 1, чим ближче його значення до 1, тим краще якість побудованої регресійної моделі.

Так, в цьому дослідженні його значення склало 0,993, що означає сильний взаємозв'язок між включеними в модель економічними показниками, тобто оборот роздрібної торгівлі у досліджуваному часовому інтервалі з 2007 по 2017 рр. істотно залежить від ВВП у фактичних цінах (X_1); темпів зростання ВВП у фактичних цінах у % до попереднього року (X_2) та темпів зростання обороту роздрібної торгівлі у % до попереднього року (X_3).

2) R-квадрат (R^2) – коефіцієнт детермінації, значення якого показує ступінь варіабельності (мінливості) залежної ознаки за рахунок включених в модель факторних ознак. Загальна область значень коефіцієнта – від 0 до 1. Однак, регресійна залежність вважається адекватною в разі, якщо отримане значення коефіцієнта детермінації

перебуває в межах від 0,7 до 1. У даному дослідженні результат склав 0,987. Це означає, що 98,7% мінливості (варіабельності) роздрібного товарообігу пояснюється мінливістю включених в модель показників:

X_1 – ВВП у фактичних цінах; X_2 – темп зростання ВВП у фактичних цінах у % до попереднього року; X_3 – темп зростання обороту роздрібною торгівлі у % до попереднього року.

У той же час як на невраховані економічні фактори доводиться 2,3% (100% – 98,7%) варіабельності роздрібного товарообігу, тобто, невраховані фактори впливають неістотно.

Поряд із змінами обороту роздрібною торгівлі, відбувається перебудова структури придбання продовольчих та непродовольчих товарів. Структура роздрібного товарообігу має хвилеподібний вигляд. В періоди наростання кризи споживачі переорієнтовуються на придбання продовольчих товарів, про що свідчить динаміка за період з 1996 до 2000 років. З 2000 року відзначається відносна стабільність курсу долара, відповідно до національної валюти, тому населення знову починає більше задовольняти потреби у непродовольчих товарах. Починаючи з першої кризової хвилі 2011 року знову спостерігається скорочення непродовольчих товарів. В даному випадку, це пояснюється тим, що в докризовий період більшість з них (легкові автомобілі, побутова техніка, меблі тощо) купувалася за програмами споживчого кредитування, а в період скорочення доходів, споживачі почали знову переорієнтовуватися на придбання товарів першої необхідності, насамперед харчових продуктів, побутової хімії, ліків.

Тенденції останніх років достатньо стабільні, спостерігається співвідношення продовольчих та непродовольчих товарів у межах 40 та 60% відповідно. Позитивну динаміку демонструє показник роздрібного товарообігу підприємств (табл. 1). Станом на 2017 рік його значення зростає майже у сімнадцять разів у 2017 в порівнянні з 2000 роком. Низьким залишається рівень роздрібного товарообігу підприємств у сільській місцевості, у 2017 році його значення становило 3133 млн. грн., що у 4,8 рази менше за аналогічний показник по містах України. Пріоритетність розміщення підприємств роздрібною торгівлі у містах пояснюється цілою низкою факторів: по-перше, значна концентрація населення; по-друге, наявність платоспроможних покупців; по-третє, тенденція нарощування будівництва житлових будинків у містах потребує створення додаткових об'єктів соціальної інфраструктури – магазинів, кіосків, ринків тощо.

Суттєвий внесок у розвиток роздрібною торгівлі по містах створює скорочення кількості вільного часу працюючого населення. Для таких людей актуальними стають різні види магазинів, розташованих переважно біля їх місця проживання,

з продовженим графіком роботи, або взагалі, магазини цілодобовою торгівлі.

Таблиця 1

Динаміка роздрібного товарообігу підприємств на одну особу в Україні з 2000 – 2017 рр.

Рік	Роздрібний товарообіг підприємств, млрд. грн	Роздрібний товарообіг підприємств на одну особу в містах, грн.	Роздрібний товарообіг підприємств на одну особу в сільській місцевості, грн.
2000	28,8	766	210
2007	94,3	2717	497
2008	130	3750	710
2009	178	5187	926
2010	246,9	7234	1238
2011	231	6722	1299
2012	280,9	8154	1680
2013	350,1	10180	2119
2014	405,1	11894	2344
2015	433,1	12694	2479
2016	438,3	13487	2834
2017	487,6	15047	3133

Далі, для оцінювання тенденцій зростання показників роздрібного товарообігу, доцільно розрахувати прогнозні значення показників, для чого скористаємося інструментом прогнозування в Excel. У процесі розрахунків отримали такі результати (рис. 1). Прогнозні значення роздрібного товарообігу підприємств на діапазон 2018 – 2020 рр. складають: 534,7; 574,7; 614,73 (млрд. грн.) відповідно (рис. 1).

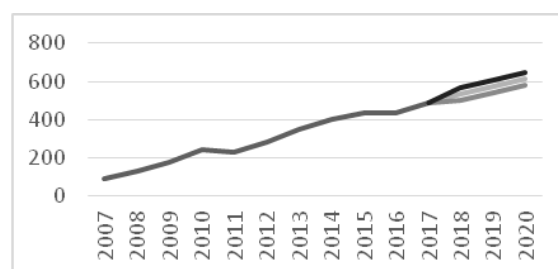

Рис. 1. Прогнозування роздрібного товарообігу підприємств, млн. грн.

Таким чином, на підставі проведених досліджень слід відзначити, що серед основних тенденцій розвитку роздрібною торгівлі в Україні можна виділити: зростання показника роздрібного товарообігу, та посилення значущості роздрібною торгівлі для економіки країни.

Список літератури

1. В. Д. Лагутін, та ін. *Внутрішній ринок і торгівля України: структурно-інституціональна трансформація: монографія*, Київ: КНТЕУ, 2015.
2. А. А. Мазаракі, та ін., *Внутрішня торгівля України: монографія*, Київ: КНТЕУ, 2016.
3. Державна служба статистики України: Економічна діяльність. [Електронний ресурс] Доступно: <http://www.ukrstat.gov.ua/>. Дата звернення: Берез. 12, 2019.